

RÄTTVIS MAT TILL ALLA!

Ingredienser till en måltid hemma hos bonden Placida Odencio i Filippinerna. Foto: Nana Buxani

RÄTTVIS MAT TILL ALLA!

En värld utan hunger är möjlig	4
Det är dyrt att vara fattig	7
Rätten till mat – varför är den viktig?	11
Bistånd till jordbruk och matproduktion	17
Rekommendationer	25
”Jag är tacksam för maten som jorden ger”	26
”Trots pandemin klarar vi oss”	28
”Vi använder bättre odlingsmetoder nu”	30
”Vi åt endast gröt varje dag”	32
Referenser	34

*Den här rapporten har producerats av We Effect i samarbete med Vi-skogen.
November 2020.*

Rättvis mat till alla!

Denna rapport publiceras med stöd från Sida. Sida har ej deltagit i produktionen och ansvaret för innehållet är utgivarens.

Redaktör: Anna Koblanck

Rapportförfattare: Kajsa Johansson

Intervjuer: Nana Buxani, Wilfred Mikomangwa, Damaris Sacabot och Matateu Ubisse.

Redaktionsråd: Anna Kakuli, Hans Lind, Camilla Lundberg Ney, Marcus Lundstedt, Sian Maseko och Joakim Rådström.

Många har bidragit med kunskap, tid och engagemang i produktionen av denna rapport.

Författarna vill särskilt tacka Jessica de Soto, Kent Larsson, Diamantino Nhamossa, Bertha Zapeta och Esse Nilsson

Produktion och illustration: Kölare Design. Tryck: Botkyrka Offset

We Effect, Box 111 48, 100 61 Stockholm, Sverige. Telefon: 08-120 371 20, Hemsida: www.weeffect.se

ISBN: 978-91-986651-0-9

Omslagsfoto: Bonden Jamia Salimo försörjer sig, maken och sju barn
på sitt jordbruk i norra Moçambique. Foto: Edson Artur

Bonden Aulelia Leonidas arbetar på sina åkrar i norra Tanzania. Foto: Wilfred Mikomangwa

EN VÄRLD UTAN HUNGER ÄR MÖJLIG

Om jag säger hungerkris, vad tänker du då?

Blunda några sekunder och tänk efter.

Kanske ser du bilden av ett undernärt barn i ett flyktingläger, utmärtrade människor som flyr undan krig och konflikt eller fält med majs som torkat bort därför att regnet inte kom. Gemensamt för alla är att de är bilder som etsat sig fast; vi vet hur hunger ser ut.

Hunger är att ha ont i kroppen och att inte orka. Hunger gör att hjärnan inte utvecklas och att barn inte växer. Den gör att människor inte fungerar. Det går inte att klara av ett jobb eller att gå i skolan. Det blir omöjligt att ta sig ur fattigdom.

Två miljarder människor i världen har i dag inte trygg tillgång till den mat de behöver. Problemet ökar snarare än minskar, trots att världssamfundet under FN:s flagg för fem år sedan gick samman och satte som mål att utrota hungern till 2030. Under coronapandemin har läget blivit allt mer akut. När samhällen och gränser stängt ner för att förhindra smittspridningen har framförallt människor i den informella ekonomin i världens fattiga länder i ett slag förlorat sina inkomster och möjligheter att skaffa mat. Enligt FN:s livsmedelsprogram, WFP, som tidigare i år fick Nobels fredspris för sitt arbete mot hunger i framförallt krigs- och konfliktområden, riskerar över

100 miljoner människor bara i år att drabbas av svält på grund av pandemin.

Det är varje människas rätt att kunna äta sig mätt på tillräckligt näringsrik mat varje dag för att kunna leva ett friskt och produktivt liv. I länder som Moçambique, Tanzania, Guatemala och Filippinerna är denna rättighet långt ifrån uppfylld. Nio av tio moçambikier saknar möjligheten att varje dag äta sig riktigt mätta på näringsrik mat. Det är en hunger som inte nödvändigtvis syns i magra ansikten. Men den sitter i kroppen och i hjärnan som ett konstant hinder i vardagen och gör det svårt för de drabbade att uppnå de mål de flesta av oss har i livet; att leka, att studera, att arbeta och att bidra till samhället runtomkring oss.

Samtidigt som världen står inför den potentiellt sett värsta hungerkrisen på 50 år går bara 0,03 procent av svenskt bistånd till livsmedelsproduktion i världens fattiga länder. Det är en försvinnande liten del av de 2,6 procent av svenskt bistånd som går till jordbruk. Detta trots att bland annat Världsbanken slagit fast att långsiktiga investeringar i jordbruk kan vara ända upp till fyra gånger så effektivt för att minska fattigdom jämfört med satsningar på andra områden.

För att utrota hunger måste vi jobba med orsakerna, inte bara se till symptomen. I dag produceras tillräckligt med livsmedel i världen för att alla ska kunna äta sig mätta. Det råder inte brist på mat. Det råder brist på rättvisa.

Småskaliga bönder, många av dem kvinnor, står för en avgörande del av matproduktionen i världen. Den sker dessutom nära de som är i störst behov av mat. Trots svåra odds lyckas de med hjälp av hårt och envist arbete att hålla hungern på avstånd. I den här rapporten får du träffa fyra sådana kvinnor. En av dem är 77-åriga Placida Odencio i Filippinerna som tillsammans med sin make under femtio år byggt upp ett jordbruk som i dag försörjer tio barn och många barnbarn.

De här kvinnorna, och miljontals småskaliga bönder runt om i världen, förtjänar ett starkare stöd i kampen mot hungern. Det är bara genom dem som vi har någon chans alls att nå det globala utvecklingsmålet om att utrota hungern till 2030. Det är också tillsammans med dem som vi kan bygga en värld som står bättre rustad inför nästa kris. En värld där varje människa har tillräckligt med näringsrik mat, såväl till vardags som i kristider.

Vad kan Sverige göra?

Vi kan öka vårt bistånd till jordbruket. Vi bör fördubbla vårt stöd till jordbruket till minst 5,0 procent av det totala biståndet för att hamna i nivå med det internationella genomsnittet.

Vi kan öka vårt fokus i detta bistånd på hållbar matproduktion och livsmedelstrygghet. Här är stödet till kvinnliga småskaliga bönder och hållbara jordbruksmetoder avgörande. Sverige kan också bli en stark röst mot hungern internationellt. Sverige är ett litet land som gör avtryck i flera globala frågor. Vi kan och bör göra det även när det gäller rätten till mat.

Blunda några sekunder igen och tänk efter.

En värld utan hunger är möjlig.

Anna Tibblin,
Generalsekreterare, We Effect
och Vi-skogen

Jamia Salimo i norra Moçambique handlar tvål, salt och matolja. Foto: Edson Artur

DET ÄR DYRT ATT VARA FATTIG

Det är dyrt att vara fattig – det gäller oavsett var i världen du bor. Människor med knappa resurser tvingas generellt att lägga en långt större del av sin inkomst på mat. När matpriser chockhöjs eller inkomster plötsligt faller bort, som exempelvis under coronapandemin, står många utan marginaler att garantera en näringsrik och mättande kost till sig och sina familjer. Delvis därför spår FN:s livsmedelsprogram, som 2020 tilldelades Nobels fredspris, att antalet människor i världen som lider av akut hungersnöd kan komma att fördubblas till 265 miljoner under 2020. ¹ Detta är utöver de 690 miljoner som lider av kronisk undernäring.

MÄNNISKOR I FATTIGDOM BETALAR MEST FÖR MAT

Ett av de tydligaste exemplen på att det är dyrt att vara fattig är hur mycket vi betalar för vår mat. Har du möjlighet att köpa en större förpackning i mataffären är det ofta billigare än att köpa flera små över en längre tid. Detta gäller oavsett om du går till en matbutik här i Sverige, eller om du, som en majoritet av världens allra fattigaste, lever på landsbygden och handlar din mat på den lokala marknaden. Det kan exempelvis handla om basvaror som majsmjöl eller matolja. Människor med knappa resurser har inte råd att köpa en stor säck mjöl eller en stor dunk matolja till rabatterat pris, utan handlar istället ofta utifrån dagsbehov. Det innebär att de i längden betalar flera gånger mer för samma mängd majsmjöl eller matolja. De saknar också ofta möjlighet att handla på kredit.

Den som är fattig lägger dessutom en större andel av sin inkomst på mat. Statistik för hur mycket pengar olika inkomstgrupper lägger på mat talar ett tydligt språk. ² Vi börjar i Sverige. Här spenderar den fattigaste fjärdedelen av befolkningen 16 procent av sin inkomst på

livsmedel. Den rikaste fjärdedelen spenderar sju procent. ³ Vi förflyttar oss till Moçambique. Här spenderar den fattigaste femtedelen 63 procent av sin inkomst på livsmedel. Den rikaste femtedelen spenderar 14 procent. I Moçambique finns det även en stor skillnad mellan landsbygd och stad. Befolkningen på landsbygden lägger 53 procent av sin inkomst på livsmedel, medan den urbana befolkningen lägger 21 procent. ⁴ Detta beror bland annat på att landsbygdens befolkning generellt är fattigare samt att priser på många varor är högre där.

Om en genomsnittlig svensk skulle lägga samma andel av sin lön på mat som en tanzanier skulle det bli ungefär 12 400 kronor i månaden.

Samma skillnad hittar vi mellan länder om vi ser till hur mycket befolkningen i snitt lägger på mat. I Tanzania spenderas över 60 procent av den disponibla inkomsten på livsmedel, ⁵ medan motsvarande siffra för Sverige är 13 procent. ⁶ Om en genomsnittlig svensk skulle lägga samma andel av sin lön på mat som en tanzanier skulle det bli ungefär 12 400 kronor i månaden. ⁷ Det skulle räcka till väldigt mycket mat, men för många i Tanzania räcker inte ens 60 procent av inkomsten till tillräckligt med mat. I själva verket kostar det mindre än 3 000 kronor per månad för en vuxen svensk att laga mat hemma som täcker dagsbehovet av energi och näring, och ungefär hälften av detta för ett barn upp till 18 år. ⁸

Mindre bemedlade hushåll har inte råd att köpa näringsrik mat. Anledningen är att nyttigheter som frukt, grönsaker, mejeriprodukter, ägg, fisk och kött oftast är dyrare än mat som främst är mättande, som exempelvis det majsmjöl som är en viktig basvara i södra och östra

¹ FN, 2020. <https://www.wfp.org/news/wfp-chief-warns-hunger-pandemic-covid-19-spreads-statement-un-security-council>

² Notera att statistiken för de olika länderna är hämtade från olika källor då det inte finns någon global sammanställd statistik. Den huvudsakliga poängen med att presentera statistik är emellertid att peka på trender och tendenser.

³ SCB 2012.

⁴ INE 2015.

⁵ Kavanagh 2019.

⁶ Our World in Data odaterad.

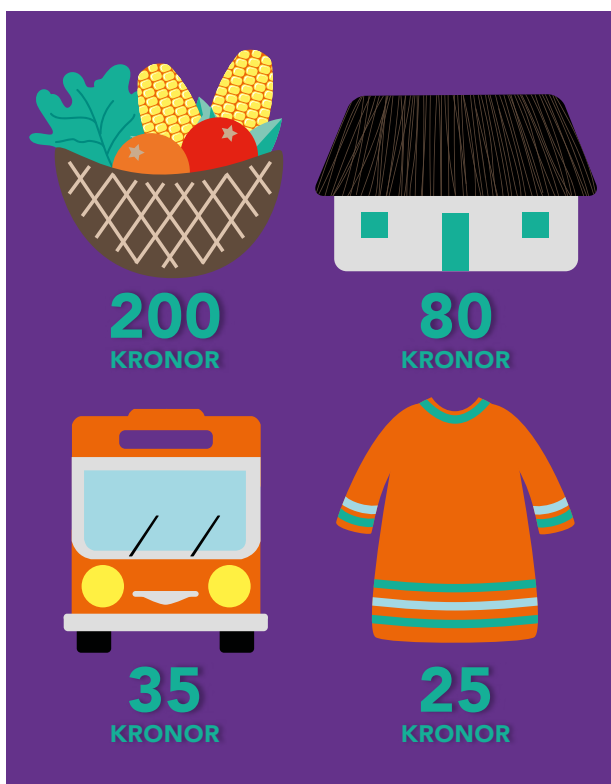
⁷ Medianvärdet för disponibel inkomst 2017 i befolkningen, inklusive kapitalinkomst, var 248 400 kronor. Källa: Folkhälsomyndigheten 2020.

⁸ Konsumentverket, 2020.

Afrika.⁹ Andelen av befolkningen som inte har råd med näringsrik kost i Moçambique och Tanzania är 93 respektive 85 procent.¹⁰

KRONISK HUNGERSNÖD ÄR ATT LEVA PÅ MARGINALEN

Att en stor del av en mycket begränsad inkomst läggs på livsmedel innebär stor sårbarhet. Föreställ dig en ensamstående fyra barns mamma i Moçambique. Hon lever i huvudsak av sitt jordbruk, som främst är till för familjens egen konsumtion. Hon säljer också en mindre del av skörden varje år. Hon har ingen fast inkomst, men i snitt är hushållets månadsinkomst motsvarande 400 kronor. Av detta lägger hon 200 kronor på mat, 80 på boende, 35 på transport och kommunikation, och 25 på kläder och skor.¹¹

Övriga utgifter är hälsa, skolmaterial och hushållsartiklar. Familjens måltider består i huvudsak av majs mjölsgröt och bönor.

Även om hon själv producerar både majs och bönor har hon inte möjlighet att förvara det hon skördar så att maten håller sig fräsch under en längre period. Efter skörden har hon dessutom behov av pengar för att kunna sköta om familjens enkla hus, och hon säljer därför en större mängd majs och bönor. Familjen är under hela året beroende av att köpa matvaror som olja, socker och salt, och under halvåret innan nästa skörd behöver de även köpa majs och bönor. Under året fördubblas priset på dessa varor i takt med att många, precis som familjen i exemplet, börjar få slut på den egna majs och bönorna hemma i skafferiet, och efterfrågan på köpt majs och bönor ökar. Det innebär i princip att hushållet får ”köpa tillbaka” sin majs och bönor till ett pris som är mer än det dubbla mot vad de ursprungligen fick betalt för sin skörd. Detta klarar hushållets ekonomi inte av och situationen blir desperat. Större oförutsedda utgifter, som kan uppstå till exempel om någon i hushållet råkar ut för långvarig sjukdom eller en olycka, kan leda till katastrof.

De stora folkliga upplopp, ibland kallade mat- eller brödupplopp, som skedde i ett tjugotal låginkomstländer 2008–2010 till följd av bland annat prisökningar på vete, visar hur stor del av en befolkning som drabbas och vilka allvarliga konsekvenser detta får. Prisökningen på vete ledde till att brödspriset steg motsvarande ett par öre per bröd. Dessa ören gjorde att människor fick nog och protesterade i huvudstäder i över tjugo länder i världen, varav flertalet i Afrika.¹²

Denna utsatthet slår direkt mot andra viktiga faktorer för möjligheten att leva ett bra liv, exempelvis mot hälsan. Kartan på sidan 9 visar förhållandet mellan hur stor del av hushållens inkomst som läggs på livsmedel och hur stor andel av barn under fem år som lider av undernäring.¹³ Det finns ett uppenbart samband mellan kostnaden för mat och andelen undernärda barn i flera länder.

⁹ FAO 2020a.

¹⁰ FAO, IFAD, UNICEF, WFP och WHO 2020. USD anges i PPP som står för Purchasing Power Parity, eller köpkraft som det heter på svenska. Vid mätningen av BNP med hjälp av PPP tar man hänsyn till prisnivå och köpkraft i varje land vid beräkningen. Den enhet som används (internationell dollar) har samma köpkraft i hänsyn till BNP som den amerikanska dollarn har i

USA.

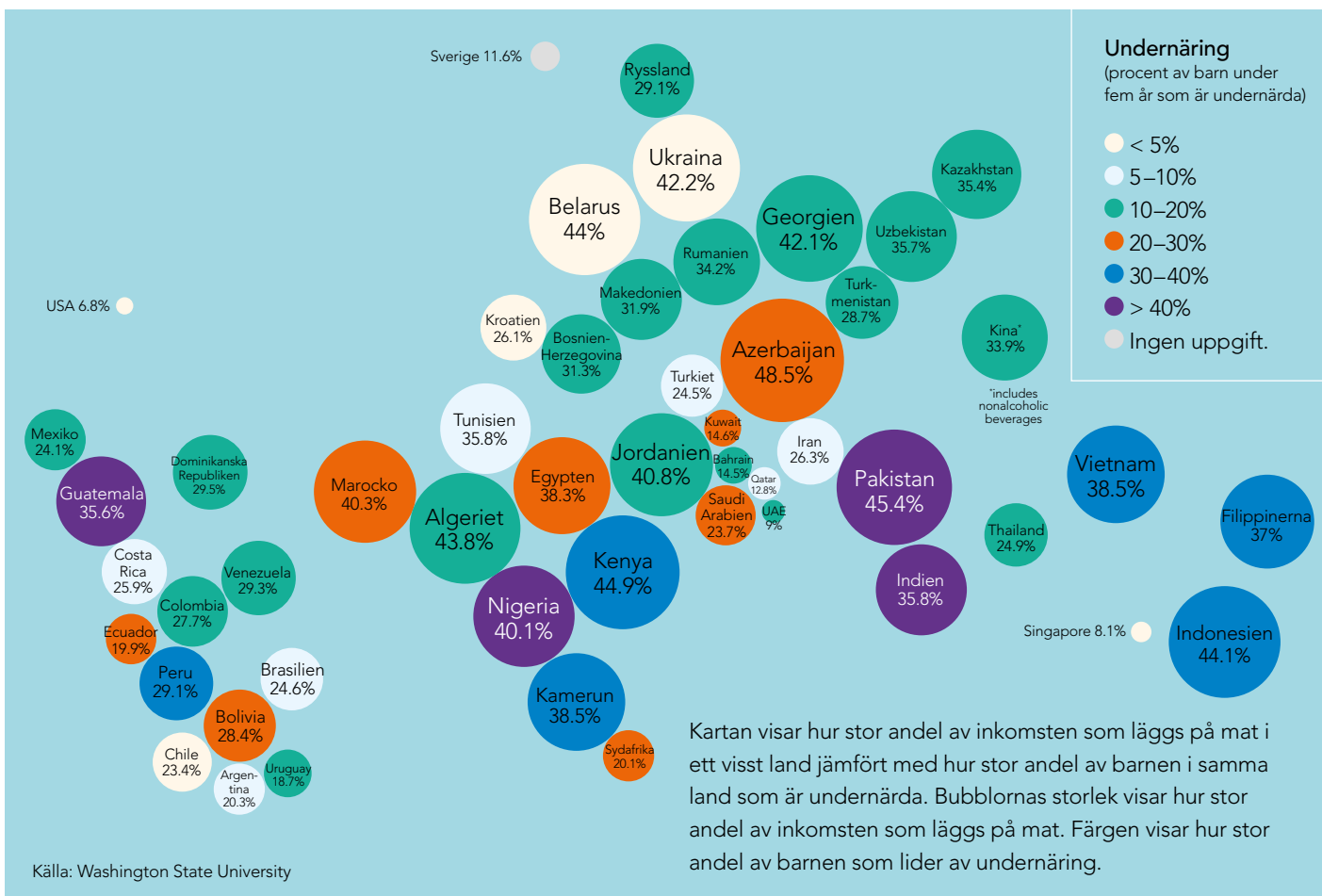
¹¹ Exemplet är fiktivt men utgifterna är hämtade från offentlig statistik i INE 2015.

¹² Se till exempel Lagi et al. 2011.

¹³ Washington State Magazine o.daterad.

ÅRLIG INKOMST SPENDERAD PÅ MAT (procent av hushållens konsumtion)

Aulelia Leonidas familj äter vanligtvis bönor med matbananer eller kassava till middag. Foto: Wilfred Mikomangwa

RÄTTEN TILL MAT – VARFÖR ÄR DEN VIKTIG?

Sedan 2014 har andelen människor i världen som lider av kronisk undernäring ökat snarare än minskat, trots att vi gemensamt antog FN:s globala hållbarhetsmål 2015 med föresatsen att utrota hungern till 2030. Majoriteten av världens länder har skrivit under deklarationer som fastställer att ansvaret för alla människors rätt till mat delas av hela det internationella samfundet. Att ingen i världen lider av hungersnöd är allas vår angelägenhet och vårt ansvar.

MAT ÄR EN MÄNSKLIG RÄTTIGHET

FN:s konvention om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna från 1966 slår fast att mat är en mänsklig rättighet. Konventionen klargör att ansvaret för att rätten till mat uppfylls för alla människor på jorden är gemensamt för alla stater. Den slår samtidigt fast att det internationella samarbetet spelar en nyckelroll för att garantera en rättvis fördelning av livsmedel. Konventionen är ratificerad av 171 av världens länder, inklusive alla EU-länder. Sverige ratificerade konventionen 1971¹⁴ och har med andra ord lovat inför FN att arbeta aktivt för att uppfylla alla människors rätt till mat.

ARTIKEL 11, FN:S KONVENTION OM DE EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETERNA.¹⁵

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för var och en till en tillfredsställande levnadsstandard för sig och sin familj, däribland tillräckligt med mat och kläder, och en lämplig bostad samt till ständigt förbättrade levnadsvillkor. Konventionsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att

säkerställa att denna rätt förverkligas och erkänner att internationellt samarbete på frivillig grund är av väsentlig betydelse i detta sammanhang.

2. Konventionsstaterna erkänner den grundläggande rätten för var och en att vara tryggad mot hunger och skall var för sig och genom internationellt samarbete vidta nödvändiga åtgärder, innefattande utformning av särskilda program, i följande syften:
  - a) Att förbättra metoderna för produktion, lagring och distribution av livsmedel genom att till fullo dra fördel av teknologiska och vetenskapliga rön genom att sprida kunskap om de näringsfysiologiska principerna och genom att utveckla eller förändra metoderna i jordbruket för att uppnå att naturresurserna används och tillvaratas på bästa sätt.
  - b) Att säkerställa en rättvis fördelning av världens livsmedelstillgångar i förhållande till behoven med beaktande av både de livsmedelsimporterande och de livsmedelsexporterande ländernas problem.

VI ÄR LÅNGT IFRÅN ATT UTROTA HUNGERN

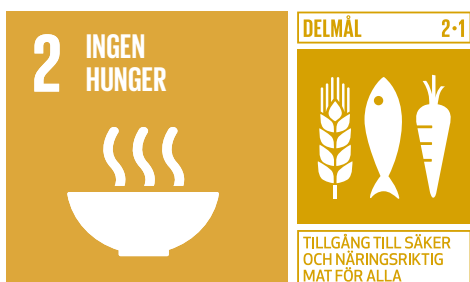
Rätten till mat står i fokus för mål två av FN:s 17 globala hållbarhetsmål. Vi befinner oss i startgroparna på det årtionde då vi tillsammans ska gå från ord till handling för att säkerställa att målen uppnås.¹⁶ Samtidigt rapporterar FN om att den mänskliga utvecklingen, för första gången sedan man började mäta 1990, går bakåt. Det vill säga att vi går bakåt vad gäller livslängd, utbildningsnivå och inkomst på global nivå.¹⁷

¹⁴ Av de länder där Vi-skogen och We Effect arbetar, inklusive Sverige, är det endast Moçambique som inte skrivit under konventionen. Illustrativ karta över länders ratificeringar finns på OHCHR odaterad.

¹⁵ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR) 1999.

¹⁶ FN odaterad.

¹⁷ UNDP 2020a och UNDP 2020b.

SDG INDIKATOR 2.1.2

Förekomst av måttlig eller svår livsmedelsosäkerhet i befolkningen, baserat på Food Insecurity Experience Scale (FIES)

Status = långt från målet

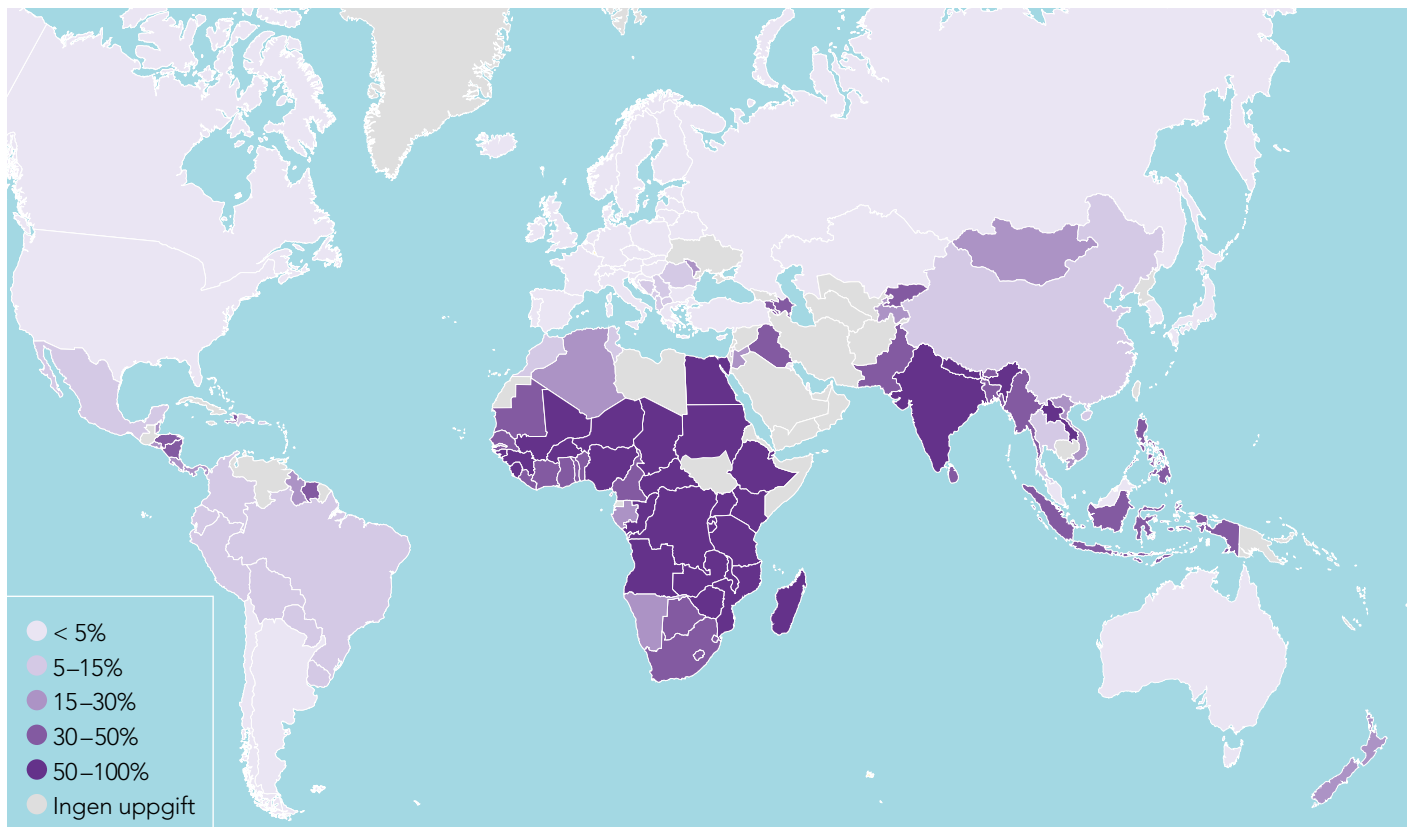
Trendutveckling = försämring

Delmål 2:1

Senast 2030 avskaffa hunger och garantera alla människor, i synnerhet de fattiga och människor i utsatta situationer, inklusive små barn, tillgång till tillräckligt med säker och näringsrik mat året om.

Målet för rätten till mat följer den trenden. Hungern i världen har ökat sedan 2014¹⁸ och vi står nu i coronapandemin inför den potentiellt värsta hungerkatastrofen på 50 år. Det globala delhållbarhetsmålet 2.1 anger att vi senast 2030 ska ha avskaffat hunger och kunna garantera alla människor tillgång till tillräckligt med näringsriktig mat året om. I september 2020 meddelade FN:s fackorgan för jordbruk, skogsbruk och fiske, FAO, att organisationen bedömer att vi är ”långt från målet” och att utvecklingen dessutom pekar mot ”försämring”. Enligt FAO levde en fjärdedel av världens befolkning, motsvarande två miljarder människor, med en osäker tillgång till mat under 2019.¹⁹ Över hälften av dessa bor i Asien och drygt en tredjedel bor i Afrika. Såväl antalet människor som lider av kroniskt osäker tillgång till mat som deras andel av världens totala befolkning ökar. Situationen skiljer sig avsevärt mellan olika delar av världen och mellan olika länder, liksom inom enskilda länder. Kartan nedan visar procentandelen av respektive länders befolkningar som inte har råd att äta en näringsrik diet.²⁰

PROCENT AV BEFOLKNINGEN SOM INTE HAR RÅD ATT ÄTA EN NÄRINGSRIK DIET

¹⁸ FAO 2020b.

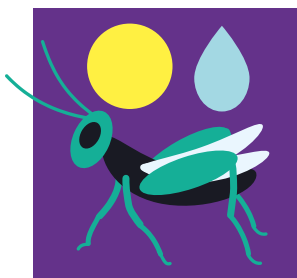
¹⁹ FAO 2020b. Svår matotrygghet är en översättning av engelskans severe

food insecurity.

²⁰ FAO, IFAD, UNICEF, WFP och WHO 2020.

De värsta hungerkriserna i världen finns i de länder som härjas av långa väpnade konflikter, som Jemen, Demokratiska Republiken Kongo, Afghanistan och Syrien. Enligt FN:s livsmedelsprogram är väpnad konflikt den huvudsakliga orsaken till akuta hungerkriser. Klimat och

extrema väderförhållanden spelar dock en allt större roll. Enligt FN:s livsmedelsprogram har extrema väderförhållanden sedan 2018 lett till att ytterligare fem miljoner människor, bland annat i Centralamerika och Afrika, i dag lider av hunger.²¹

Under 2020 läggs, förutom coronapandemin, även en global ekonomisk nedgång och extrema mängder gräshoppor i östra Afrika till orsaker som bidrar till ökad hunger.²²

Tabellen nedan visar hur situationen ser ut i tre av de länder där We Effect och Vi-skogen arbetar, samt i Sverige.²³ I Filippinerna och Moçambique är maten dyrare än i Sverige, och i alla länderna ligger kostnaden för ett mål näringsrik mat flera gånger över fattigdomsgränsen på 1,20 dollar per dag. Det medför att nästintill hela befolkningen i såväl Moçambique som i Tanzania lever med osäker tillgång till mat, och nästan två tredjedelar av befolkningen i Filippinerna. Att hungern är som mest utbredd i världens låginkomstländer är inte överraskande. Det finns också tecken på samband mellan hunger och

ekonomisk ojämlikhet. Utöver FAO:s statistik finns flera index över tillgången till mat i världen. Ett av dem är Economist Intelligence Units (EIU) Global Food Security Index. Många av de länder som finns bland de tio nedersta i EIU:s index återfinns också bland de tio sista vad gäller mänsklig utveckling enligt FN:s Human Development Index, HDI. I många fall är dessa länder även de mest ekonomiskt ojämlika länderna i världen, alltså de som har högst Gini-koefficient.²⁴ Fyra länder finns med bland de tio sista i dessa tre avseenden: Chad, Niger, Moçambique och Burundi. Vänder vi på listan ser vi att fyra länder finns med bland de tio bästa i samma tre avseenden, alltså rätten till mat, mänsklig utveckling och ekonomisk jämlikhet: Norge, Schweiz, Nederländerna och Singapore.²⁵

KVINNOR STÅR FÖR MATFÖRSÖRJNINGEN MEN ÄTER SÄMST

80 procent av de som lever i extrem fattigdom i världen bor på landsbygden med jordbruk som en av sina huvudsakliga sysselsättningar.²⁶ Småbrukare med mindre än två hektars odlingsyta står för ungefär 30 procent av jordens matproduktion.²⁷ Kvinnor är överrepresenterade bland världens fattiga och bär samtidigt det största ansvaret i hushållet för matproduktionen. Ifråga om mat äter kvinnor ofta sist och minst i länder som är drabbade av konflikt, svält eller utbredd hunger. 60 procent av befolkningen i områden med osäker livsmedelsförsörjning är kvinnor.²⁸ Endast 13 procent av de som har brukande- eller äganderätt till odlingsbar mark är kvinnor.²⁹

	Kostnad (USD) för hälsosam kost per dag/person	Kostnad hälsosam kost som % av fattigdomslinjen (1,20 USD)	Andel av befolkningen som inte har råd med hälsosam kost	Antal människor som inte har råd med hälsosam kost
Filippinerna	4,3 %	360,1 %	63 %	66,3 %
Moçambique	4,2 %	349,2 %	92,7 %	26,6 %
Tanzania	2,8 %	231,5 %	85,0 %	46,5 %
Sverige	2,9 %	246,0 %	0,3 %	0,03%

Källa: FAO, IFAD, UNICEF, WFP och WHO 2020.

²¹ FSIN 2020.

²² FSIN 2020.

²³ FAO, IFAD, UNICEF, WFP och WHO 2020. Studien har ingen data för Guatemala; det tredje landet varifrån fallstudierna i denna rapport kommer.

²⁴ Ginikoefficienten är ett mått på ojämlikhet och visar hur inkomsterna är fördelade inom en population. Ett lågt värde innebär mindre ojämlikhet och ett högt värde större.

²⁵ The Economist Group odaterad, UNDP 2019.

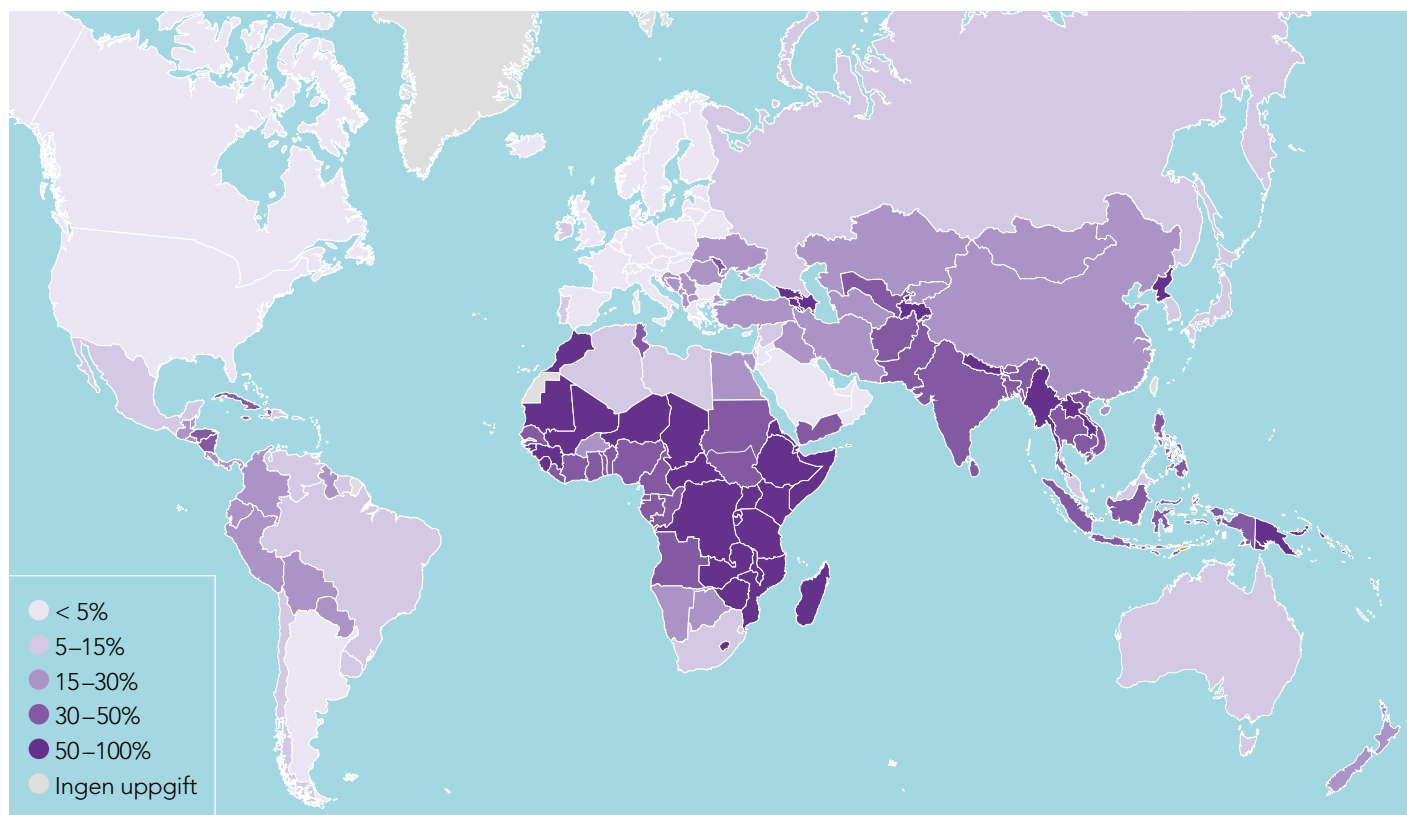
²⁶ UN 2019.

²⁷ Riccardi et al. 2018.

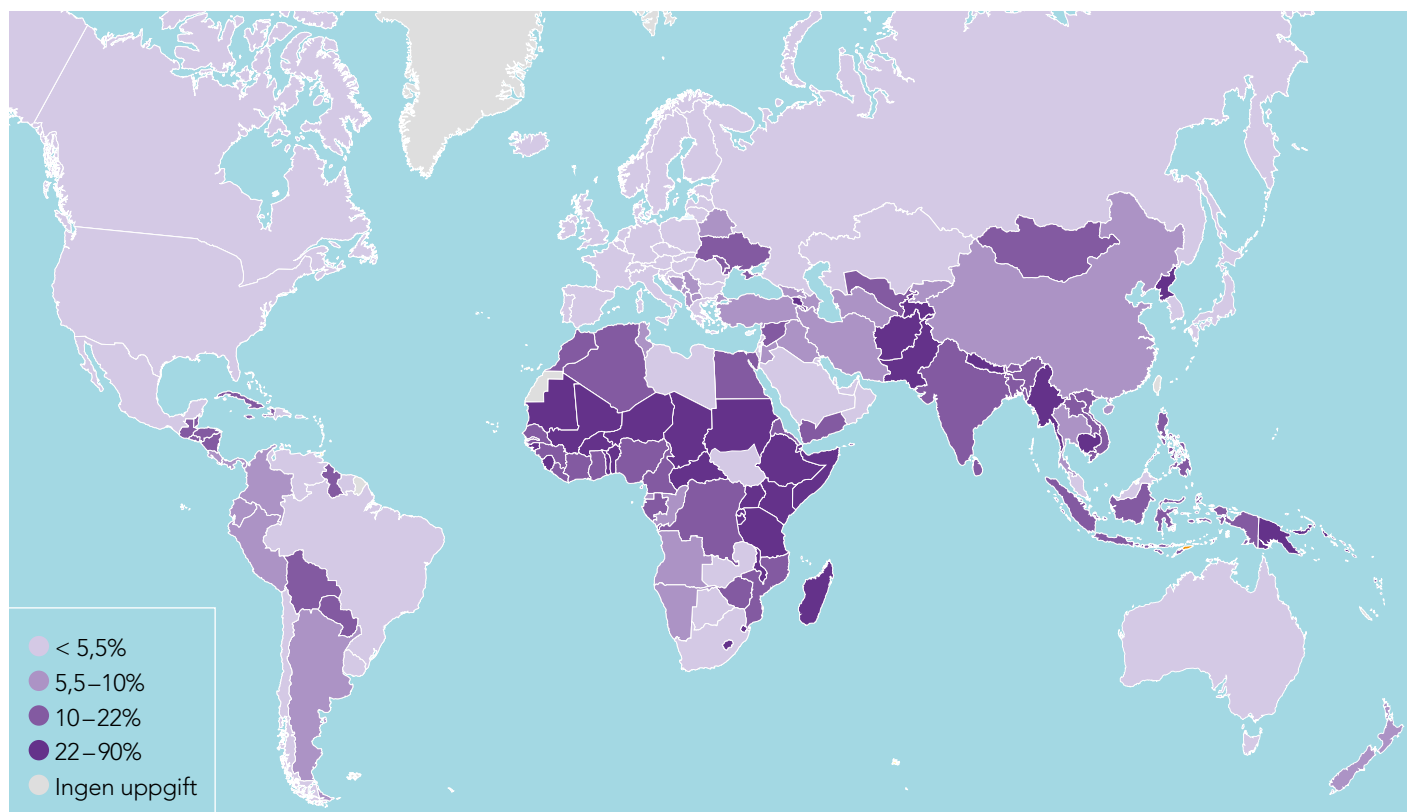
²⁸ WFP odaterad a.

²⁹ FAO och IFPRI 2015; UN Women 2018. 15 länder världen har lagar som inte ger kvinnor och män samma rätt att äga egendom. Sedvanor hindrar kvinnors tillgång till mark i 90 länder. Änkor har inte samma rätt att ära egendom i 36 länder. (World Bank 2016) Sannolikheten att utsättas för våld är åtta gånger lägre för kvinnor som äger sin mark. (Agarwal och Panda 2007)

ANDEL MÄNNISKOR SOM ÄR SYSELSATTA I JORDBRUKET I VÄRLDENS LÄNDER

JORDBRUKETS ANDEL AV BNP ³⁰

³⁰ Båda kartorna är hämtade från FAO 2019a.

COVID-19 OCH RÄTTEN TILL MAT

Enligt FN riskerar coronapandemin att leda till en fördubbling av antalet människor som lider av svält, från 135 miljoner 2019 till 265 miljoner 2020.³¹ Även om fattiga länder generellt rapporterat lägre spridning av covid-19 än exempelvis Europa och USA, kommer de ekonomiska konsekvenserna av nedstängningar, begränsad rörelsefrihet och ökande råvarupriser på den globala marknaden vara långt allvarligare för dem. FN:s kvinnoorganisation, UN Women, förutspår att effekterna kommer att vara värre för kvinnor än för män och att skillnaderna i fattighetsnivåer mellan könen kommer att öka.

År 2021 kommer det att per 100 män som lever i extrem fattigdom att finnas 121 kvinnor i samma situation.³²

I en undersökning där 141 länder ingår, framkommer att i nästan två tredjedelar av länderna tvingas kvinnor i högre utsträckning än män att leva med en otrygg livsmedelsförsörjning.³³ I en rapport från UN Women anges att kvinnor generellt löper 27 procent högre risk än män att hamna i allvarlig livsmedelsotrygghet. Denna skillnad mellan könen förväntas öka under pandemin.³⁴ Under coronapandemin har dessutom våldet mot kvinnor i hemmen ökat markant.³⁵ De negativa konsekvenserna detta har på kvinnors hälsa och produktivitet är ofta förödande även för det småskaliga jordbruket och livsmedelsförsörjningen för drabbade familjer och samhället i närheten.³⁶

Medan coronaviruset i sig drabbar barn i mindre utsträckning förutspår forskare att barn i låginkomstländer kommer att drabbas allra värst av pandemin. Utöver de ekonomiska konsekvenserna som nämns ovan, innebär coronapandemin att barn inte får tillgång till grundläggande hälsovård, att familjer inte får stöd med nutrition och att vaccinationsprogram ställs in. Forskningen spår att över 6,7 miljoner fler barn under fem år kommer att lida av "utmärgling" (child wasting) i slutet av 2020 till följd av pandemin. Detta är ett resultat av sjukdom eller brist på mat och är en indikation på ökad risk för barnadödlighet.³⁷ Barn som drabbas av utmärgling eller längre perioder av undernäring hämmas ofta i tillväxt och utveckling, med skador för livet.

Den utsatthet som särskilt kvinnor och barn, men även män, drabbats av i samband med coronapandemin belyser vikten av att bygga upp sociala trygghetssystem i fattigare länder. FAO understryker vikten av detta även utifrån rätten till mat. Sociala trygghetssystem som når människor på landsbygden är ett effektivt sätt att minska fattigdom, öka livsmedelstryggheten och stimulera ekonomisk tillväxt. Endast 45 procent av den globala befolkningen täcks av någon form av socialt trygghetssystem och de återstående 55 procenten, runt fyra miljarder människor, är helt utan skydd.³⁸ Det är ofta dessa människor som inte har trygg tillgång till tillräckligt med mat.

Placida Odencio, bonde i Filippinerna, matar sina höns. Foto: Nana Buxani

³¹ FAO, IFAD, UNICEF, WFP och WHO 2020b.

³² UNDP 2020c.

³³ UN Women 2018.

³⁴ UN Women 2020a

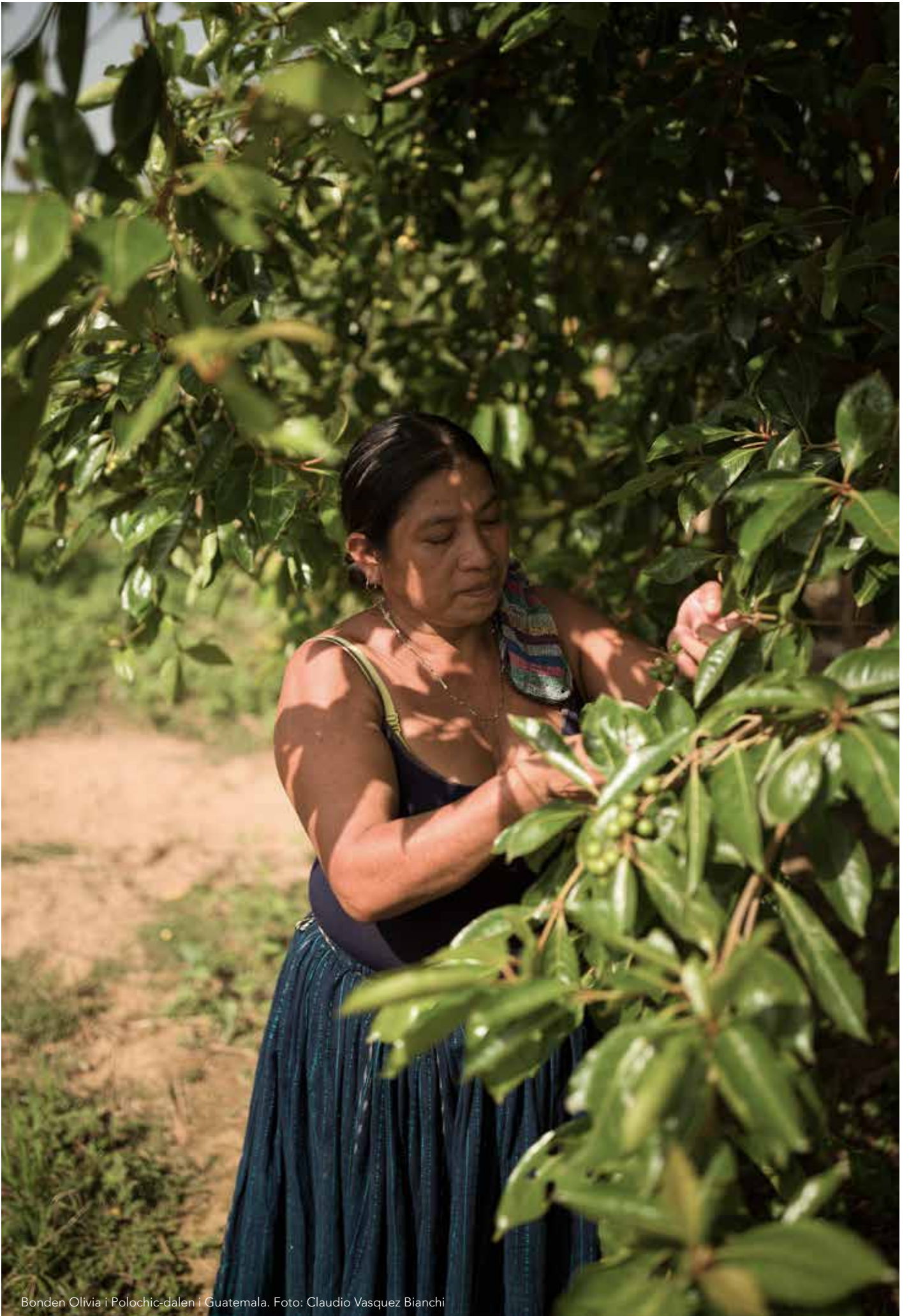
³⁵ OHCHR 2020.

³⁶ FAO 2017.

³⁷ Ruel och Headey 2020.

³⁸ Allieu et al. 2019

Bonden Olivia i Polochic-dalen i Guatemala. Foto: Claudio Vasquez Bianchi

BISTÅND TILL JORDBRUK OCH MATPRODUKTION

Trots att en överväldigande majoritet av världens fattiga lever på landsbygden och livnär sig på jordbruk går endast en liten del av internationellt bistånd till jordbruksutveckling och livsmedelsproduktion. Samtidigt som världen nu potentiellt står inför den värsta hungerkrisen på 50 år går bara 0,03 procent av svenskt bistånd till livsmedelsproduktion.³⁹

SVENSKT BISTÅND TILL JORDBRUK OCH MAT HAR MINSKAT

Svenskt bistånd stödjer sedan långt tillbaka utveckling inom jord- och skogsbruk i låginkomstländer. Jordbruket hade emellertid en mer framträdande roll i biståndet under 1980-talet än i dag. Exempelvis anger biståndskommittén OECD-DAC:s statistik att 9 procent av det svenska biståndet gick till jord och skogsbruk år 1984. Därefter följde en kraftig nedgång. Det finns sannolikt flera anledningar till detta: som en generell omprioritering inom biståndet mot demokrati och att jordbruksbiståndet upplevs som gammalmodigt. Sveriges utvecklingsbistånd till jordbruk och livsmedelstrygghet 2019 var 1,4 miljarder enligt Sidas portföljöversyn.⁴⁰ Detta innebär att jordbruket och livsmedelstryggheten utgör 2,6 procent av det totala svenska biståndet. Det är emellertid svårt att beräkna stödet då visst stöd till jordbrukssektorn går genom organisationer från det civila samhället, inklusive We Effect och Vi-skogen. En översyn gjord av Sidas helpdesk för miljö och klimat uppskattar att upp till en tiondel av de projekt som inte är markerade som jordbruk ändå har något inslag av detta.⁴¹

Fram till millennieskiftet bestod stora delar av jordbruksbiståndet av stöd till offentliga institutioner i samarbetsländerna. Det kunde exempelvis handla om stöd till

jordbruksrådgivning till småskaliga bönder. Därefter har satsningar på storskaliga, privata jordbruksinvesteringar istället vunnit mark, något som ifrågasatts av en del forskare och praktiker.⁴²

Papaya, Tanzania Foto: Wilfred Mikomangwa

³⁹ Enligt OpenAid låg utbetalningen till food crops production (livsmedelsgrödor) på 17,2 MSEK under 2019. Med det totala biståndet på 53,7 miljarder blir detta 0,03 procent.

⁴⁰ Denna siffra skiljer sig från den på 1,068 miljarder som enligt OpenAid

gick till jordbruk 2019.

⁴¹ Sida's Helpdesk for Environment and Climate Change 2020.

⁴² Se exempelvis Engström 2018; Åkesson et al. 2009 och Wåhlin 2013.

SÅ HÄR SER JORDBRUKSBISTÅNDET UT I DAG:⁴³

LIVSMEDELSPRODUKTION⁴⁴
STÅR FÖR

1,2%

AV BISTÅNDET TILL
JORDBRUKS- OCH
LIVSMEDELSTRYGGHET 2019

OCH DRYGT

0,03%

AV SVERIGES TOTALA BISTÅND
SAMMA ÅR.⁴⁵

STÖD TILL OLIKA AKTÖRER:

Hälften av biståndet till jordbruk och livsmedelstrygghet går genom multilaterala organisationer och en tredjedel går genom det civila samhället.

DRYGT

20%

Går till offentliga och privata forsknings- och utbildningsinstitutioner.

0%

Av jordbruksbiståndet går i dag till jordbruksrådgivning.⁴⁶

JÄMSTÄLLDHET:

OpenAid tillhandahåller inte aggregerade data på hur stor andel av jordbruksbiståndet som har jämställdhet som huvudsyfte.

En genomgång av de **TIO STÖRSTA JORDBRUKS-PROJEKTEN** visar att **ETT** av dem har jämställdhet som huvudsyfte och övriga **NIO** som ett viktigt mål.

MILJÖ, KLIMAT OCH HÅLLBARHET:

17%

av jordbruksbiståndet har miljömässig hållbarhet som huvudsyfte

78%

har miljömässig hållbarhet som väsentligt syfte

6%

av jordbruksbiståndet har biologisk mångfald som huvudsyfte

44%

har biologisk mångfald som väsentligt syfte

Övriga insatser (50 %) saknar markör för biologisk mångfald.⁴⁷

MINDRE ÄN

0,1%

av det totala biståndet går till projekt där agroforestry, skogs- eller trädjordbruk, är en betydande del.⁴⁸

⁴³ Informationen är hämtad från olika källor. Det är emellertid inte helt enkelt att jämföra och analysera på grund av bristande och vissa fall motstridiga data från exempelvis openaid.se och andra källor.

⁴⁴ Rubriken "Food crops production" i OpenAid, 17,2 MSEK, 2 oktober 2020.

⁴⁵ Sökning OpenAid, 2 oktober 2020.

⁴⁶ Sida 2020.

⁴⁷ Sida's Helpdesk for Environment and Climate Change 2020; Sida 2020.

⁴⁸ Agroforestry Network 2018.

VAD MENAR VI MED HÅLLBART JORDBRUK/ HÅLLBAR LIVSMEDELSPRODUKTION?

Man brukar prata om att hållbarhet har tre dimensioner: social, ekonomisk och miljömässig. Det innebär att ett hållbart jordbruk och en hållbar matproduktion inte bara ska vara lönsam, utan också säkerställa att människorna som producerar maten lever och arbetar under schyssta villkor, samt att miljön, klimatet och ekosystemen vårdas väl och inte tar skada.

Ett exempel på hållbart jordbruk är att odla träd tillsammans med grödor i jordbruket. Metoden kallas agroforestry. Träd bidrar med frukt, nötter, djurfoder, byggnadsmaterial och eldningsved. De ger även bördigare jordar och större biologisk mångfald. För bonden innebär det bättre inkomster samt ökad matsäkerhet.

FOKUS I JORDBRUKSBISTÅNDET ÄR INTE PÅ DE SOM BEHÖVER DET BÄST

Vad betyder då dessa siffror för kvinnor och män som lever i fattigdom på landsbygden? Deras huvudsakliga sysselsättning och inkomstkälla är det småskaliga jordbruket. Generellt sett odlar fattigare hushåll långt färre grödor för försäljning än vad de något rikare hushållen gör. De fattigare hushållen odlar istället i huvudsak för egen konsumtion, även om de också säljer en mindre del av sina grödor för att få en inkomst. Det småskaliga jordbruket som odlar på upp till två hektar mark, och då särskilt kvinnors matproduktion, står för en avgörande del av världens matproduktion och den sker dessutom nära dem som är i störst behov av mat. Trots detta investeras en mycket liten del av det svenska biståndet i just livsmedelsproduktion. Stöd från offentliga institutioner, inklusive stöd till jordbruksrådgivning, är ofta avgörande för att kunna öka produktionen och produktiviteten inom jordbruket. Men bara en mycket liten del av svenskt jordbruksbistånd går till den offentliga sektorn och inget

stöd ges i dag till statliga jordbruksrådgivningsprogram. Småskalig matproduktion sker oftast på ett mer miljömässigt hållbart sätt än konventionella, storskaliga produktionsmetoder. Hälften av alla svenska jordbruksinsatser utomlands saknar dock en markör för biologisk mångfald. Hållbarhet följs inte heller upp på ett tydligt sätt.

GLOBALT HUMANITÄRT OCH LÅNGSIKTIGT BISTÅND TILL JORDBRUK

För tolv år sedan släppte Världsbanken en årsrapport med titeln "Agriculture for development". I rapporten slog Världsbanken fast att det var dags att sätta jordbruket i centrum för utvecklingsagendan. Argumentet var att jordbruk är minst dubbelt så effektivt som andra sektorer för att minska fattigdomen.⁴⁹ I dag säger Världsbanken att investeringar i jordbruk kan vara ända upp till fyra gånger så effektivt för att minska fattigdom jämfört med satsningar på andra områden.⁵⁰

Andra forskare hävdar att tillväxt inom jordbruket kan vara mer än fem gånger så effektivt för att minska fattigdomen bland de som har det sämst i låginkomstländer.⁵¹ Satsningar på småskaligt jordbruk innebär både stärkt livsmedelstrygghet och att människor får sysselsättning och en inkomst. Bland andra FAO understryker vikten av en inhemsk matproduktion för att garantera rätten till mat; utan en stabil inhemsk jordbrukssektor är de olika dimensionerna av livsmedelstrygghet, så som tillgänglighet och tillgång, mycket svåra att uppnå.⁵²

Tolv år har gått sedan rekommendationen att sätta jordbruket i fokus kom, men jordbruket är fortsatt marginaliserat i utvecklingssamarbetet. Detta trots att Världsbanken är en av de mest inflytelserika aktörerna inom global utveckling. Ungefär fem procent av den totala utvecklingsfinansieringen i världen går till jordbruk. Vad gäller EU:s bistånd går 7,4 procent till jordbruk, fiske, skog och landsbygdsutveckling.⁵³ Agriculture Orientation Index, AOI, är ett sätt att mäta relationen mellan biståndet till jordbruk och jordbrukets bidrag till BNP. Enligt FAO är AOI i dagsläget ungefär 0,5. Hade jordbruksstödet varit i balans med jordbrukets bidrag till BNP hade denna

⁴⁹ World Bank 2007.

⁵⁰ World Bank 2020.

⁵¹ Hårsmar 2010.

⁵² Se bland annat FAO 2001.

⁵³ Donor Tracker odaterad. I denna siffra ingår emellertid, utöver jordbruk även fiske, skog och landsbygdsutveckling.

VÄRLDENS DYRASTE MÅLTID?

Om en genomsnittlig svensk skulle lägga lika mycket av sin inkomst på mat som en tanzanier skulle det bli ungefär 12 400 kronor i månaden. Det är runt 200 kronor per måltid, räknat på två måltider per dag. Vardagsmat i fattigare länder är egentligen lika dyr som en lyxmåltid i Sverige. Så här kan ingredienserna till en sådan måltid se ut i Tanzania, Moçambique, Filippinerna och Guatemala (medurs från högst upp till vänster).

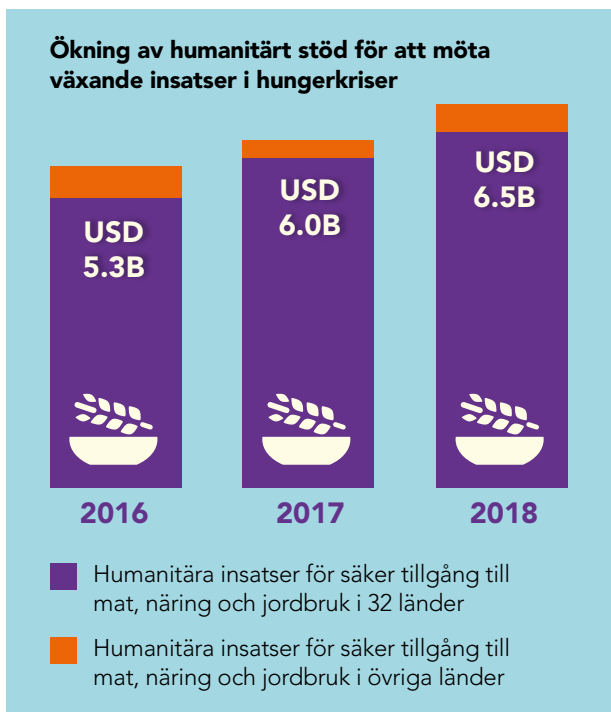

siffran varit 1.⁵⁴ Vi kan således konstatera att biståndet till jordbruket ligger efter även internationellt, jämfört med jordbrukets betydelse för fattigdomsbekämpningen och därmed hungern. Och då har vi med dessa siffror inte tagit hänsyn till hur stor del av detta jordbruk som går till matproduktion, eftersom informationen är bristfällig och fullständig statistik saknas.

INTERNATIONELLT BISTÅND TILL JORDBRUK ÄR DUBBELT SÅ HÖGT SOM SVERIGES

Internationellt stöd för rätten till mat kanaliseras inte bara genom det långsiktiga utvecklingsbiståndet, utan även genom det humanitära biståndet. Om vi ser till det totala biståndet i världen utgör det humanitära biståndet 12,5 procent och utvecklingsbiståndet 87,5 procent.⁵⁵ Även om utvecklingsbiståndet är större spelar det humanitära stödet en viktig roll. Den del av det humanitära biståndet som går till livsmedelstrygghet, det vill säga att säkra varje människas tillgång till näringsriktig mat över tid, har ökat stadigt under de senaste åren för att möta de växande utmaningarna (se nedan).⁵⁶

I många länder arbetar det humanitära biståndet och utvecklingsbiståndet sida vid sida. FN:s livsmedelsprogram har analyserat 32 länder eller områden med allvarliga hungerkriser och visar att cirka 40 procent av det totala biståndet till dessa länder gick till matrelaterade insatser. FN:s livsmedelsprogram konstaterar också att det humanitära biståndet till mat i dessa länder vida överstiger utvecklingsbiståndet. I exempelvis Sydsudan 2017 utgjorde det humanitära biståndet 78 procent av det totala biståndet.⁵⁷

Andra forskare hävdar att tillväxt inom jordbruket kan vara mer än fem gånger så effektivt för att minska fattigdomen bland de som har det sämst i låginkomstländer.

Samtidigt som det kortsiktiga stödet är livsavgörande är det biståndet till långsiktiga lösningar som kan hjälpa oss att bryta de senaste årens negativa trend med ökat antal hungrande och förebygga att humanitära kriser upprepas. För att verkligen komma tillrätta med hungerns främsta orsaker krävs även insatser för fred, ökad klimaträttvisa och jämställdhet. Coronapandemin har blixtbelyst sårbarheten i det globala livsmedelssystemet och livsmedelsförsörjningen. Denna strukturella sårbarhet måste byggas bort om vi ska trygga alla människors rätt till mat.

I den svenska regeringens budgetproposition 2020–2021 står följande i relation till stöd till livsmedelsförsörjning i spåren av covid-19: "Pandemin förvärrar otrygg livsmedelsförsörjning och hunger, varför regeringen avser att stärka arbetet med tryggad livsmedelsförsörjning, inte minst i humanitära kriser."⁵⁸ Någon liknande skrivning som understryker vikten av stöd till långsiktig livsmedelsförsörjning finns inte.

⁵⁴ FAO 2019b.

⁵⁵ OECD odaterad.

⁵⁶ FSIN 2020.

⁵⁷ FSIN 2020.

⁵⁸ Regeringen 2020: 44 f.

Bonden Placida Odencio i Filippinerna har mödosamt byggt upp sitt jordbruk under 50 år. Foto: Nana Buxani

Bonden Jamia Salimo och hennes familj i Moçambique har klarat sig relativt bra under coronapandemin tack vare det egna jordbruket. Foto: Edson Artur

REKOMMENDATIONER

Världen befinner sig i en kris med utbredd och ökande hunger, undernäring och fattigdom. Den allvarliga situation vi hade innan utbrottet av covid-19, har förvärrats avsevärt under 2020. Ett akut stöd till tillgång till näringsrik mat är livsavgörande för miljoner människor. Detta måste dock gå hand i hand med ett ökat internationellt engagemang även för en långsiktigt tryggad livsmedelsförsörjning i de mest utsatta länderna. Sverige kan, och bör, verka för en trygg och rättvis livsmedelsförsörjning i hela världen.

We Effect och Vi-skogen har tre huvudsakliga rekommendationer att rikta till svenska beslutsfattare och Sida.

1. Öka stödet till hållbart jordbruk

Sveriges bistånd till hållbart jordbruk bör uppgå till minst 5,0 procent av den totala biståndsbudgeten för att komma i nivå med det internationella genomsnittet.⁵⁹

2. Prioritera hållbar livsmedelsproduktion

Sveriges bistånd bör stärka särskilt drabbade länders förmåga att nå livsmedelstrygghet genom ökad inhemsk produktion.

- Sverige bör stödja samarbetsländer att ta fram strategier för att trygga tillgången till mat i samarbetsländerna. Svenskt stöd bör emellertid inte stanna vid att skriva strategier utan även inkludera stöd att genomföra dem. Sverige behöver stötta relevanta myndigheter i samarbetsländerna, såväl ekonomiskt som kapacitetsförstärkande.

- Sverige bör utöka sitt stöd till småskaliga producenter inom hållbar matproduktion och jämställdhet. Detta bidrar inte bara till tryggad livsmedelsförsörjning utan även till arbetstillfällen och inkomst för småskaliga producenter. Särskilt fokus bör ligga på kvinnor, som är överrepresenterade bland de som lever i fattigdom och samtidigt bär ett avgörande ansvar för matproduktion. Biståndet bör styras av principen om att ingen ska lämnas utanför; det vill säga att biståndet ska nå och skapa förändring hos de mest resurssvaga producenterna.

- Sveriges stöd till jordbruk bör ha ett tydligt fokus på omställning mot ett uthålligt, hållbart jordbruk, exempelvis agroforestry och andra hållbara metoder, som bidrar till biologisk mångfald och till att stå emot klimatförändringarnas effekter.

3. Sverige ska vara en röst i världen för rätten till mat

För att vara en trovärdig aktör mot hunger måste Sverige stå upp för att angripa problemens orsaker. Att hålla fast vid principen om att det svenska biståndet ska vara rättighetsbaserat innebär att angripa, i detta fall även bokstavigt, rötterna till problemet. Sverige bör bli en starkare röst i världen för rätten till mat. Sverige bör inom EU, FN, Världshandelsorganisationen WTO och Världsbanken verka för ett ökat stöd till rätten till mat. Sverige är ett litet land som gör stora avtryck i flera internationella frågor. Vi bör göra det även för rätten till mat.

⁵⁹ För att göra det möjligt att följa upp stödet, bör statistiken för stödet till jordbruk och landsbygdsutveckling utformas på ett sådant sätt att just siff-

ror för livsmedelsproduktion kan urskiljas. Detta innebär även att hållbar jordbruks- och livsmedelsproduktion bör definieras.

Rosa Camaja. Foto: Jose Alfredo Pacajoj Carranza

”Jag är tacksam för maten som jorden ger”

Med ny jordbruksteknik och ett soldrivet system för konstbevattning kan Rosa Camaja och de andra bönderna i hennes by odla tillräckligt med mat för att sälja i en egen butik. Till skillnad från många barn i Guatemala går barnen i Rosas by aldrig hungriga.

På bordet framför 27-åriga Rosa Camaja står en korg med svarta bönor och färgglada plastskålar med mogna tomaterna, ägg och torkade majs-korn. Där ligger också ett par

färska kokosnötter och klasar med gula bananer. Bordet står på förstubron till Rosas hus i byn Chitomax, i närheten av floden Rio Negro norr om Guatemala City.

– Eftersom jag är den enda som bor i byns centrum, ansvarar jag för att sälja det som jag och de andra bönderna i vårt kooperativ skördar, berättar Rosa Camaja.

Rosa tillhör urfolket Maya Achi. De har länge levt i området och brukat marken längs floden. För trettio år sedan byggdes ett vattenkraftverk som lett till att vattnet

nu samlas upp under regnperioden och dränker åkermarkerna i vatten. Rosa blir ibland till och med tvungen att ta sig fram med kanot. På sommaren ligger åkrarna torra och ofruktbara. Många i området tvingades överge sina jordbruk efter dammbygget.

– Förut så brydde vi oss inte om jorden, vi övergav den. På sommaren dog plantorna på grund av torka, och på vintern svämmade det över, säger Rosa.

Med stöd av bondeorganisationen Asociación de Forestaría Comunitaria de Guatemala Utz Che', känd som Utz Che', har Rosa och andra bönder i byn på senare år anlagt konstbevattning som drivs med hjälp av solpaneler. Det gör det möjligt att bruka jorden även under årets torra månader. Rosa odlar bönor, majs, tomater, gurkväxten kayote och en blommande ört som heter loroco.

– Det enda vi behöver köpa är socker och tvål, resten av det vi lever på är sådant vi skördat från våra åkrar. Om vi vill äta kött så slaktar vi en höna eller köper nötkött då och då, säger Rosa.

– Förut hade vi inte tillräckligt med mat och det fanns dagar då vi gick hungriga. Men nu, när jag ser den mat jag har att tillaga i köket, blir jag så glad. Det motiverar mig att fortsätta arbeta så att vi alla kan äta. Det är vår rättighet. Våra söner och döttrar har rätt att äta bra och må bra, tillägger hon.

Nästan hälften av alla barn under fem år i Guatemala lider av undernäring, vilket är den högsta andelen undernärda barn per befolkning i Latinamerika och en av de högsta i världen. Problemet är störst bland landets marginaliserade urfolk.¹ Kvinnor, som generellt tar ansvar för familjens mathushållning, utgör bara en liten del av jordbrukarna i landet. Liksom i övriga världen har kvinnliga jordbrukare i Guatemala ofta sämre tillgång till mark, finansiering, utbildning samt utsäde och gödsel än manliga jordbrukare.²

– Innan jag gick med i vår stödgrupp för kvinnliga entreprenörer var jag en mycket ledsen, tyst kvinna, berättar Rosa Camaja.

Rosa har varit medlem i Utz Che' i fem år och är i dag en drivande kraft i byn för jordbruket och för jämställdhet. Hon är en av Utz Che's studieledare som besöker famil-

jerna i byn för att tala om kvinnors rättigheter och uppdelningen av hushållsarbete. Målet är att stärka kvinnors medverkan och talan i viktiga beslut och i familjedrivet företagande.

Butiken som Rosa och kooperativet driver är den första i byn. Kooperativet säljer också tomater till grossister i den närliggande småstaden Cubulcu, och de planerar att starta en hönsgård för äggproduktion när de sparat ihop tillräckligt till finansieringen. Rosas del i verksamheten ger henne en inkomst på motsvarande nästan 600 kronor i månaden, och hon sparar regelbundet för framtiden i den spar- och lånegrupp som kooperativet driver.

– Jag är en annan kvinna i dag. Jag tar mina egna beslut, jag sparar pengar, jag har en inkomst från mitt jordbruk, och vår familj äter väl, säger Rosa.

– Vi är tacksamma för maten som jorden ger oss, tillägger hon.

För att motverka undernäringen bland barn i Guatemala antog landets regering 2017 en ny lag om att införa näringsrik skolmat till alla barn. För många barn är skolmaten dagens viktigaste måltid, och när skolorna hålls stängda under coronapandemin riskerar undernäringen bland barn att öka. Lagen slår också fast att hälften av inköpen till skolmaten ska göras från landets 2,5 miljoner småskaliga bönder som Rosa.³

– Nu jobbar vi kvinnor i kooperativet för att staten ska köpa in våra högkvalitativa produkter till skolmaten, så att barnen kan äta naturliga livsmedel som vi producerat i byn utan kemikalier, säger Rosa.

GUATEMALA

Befolkning: **17,2 miljoner**

Andel kroniskt hungriga⁴: cirka **50%**

Andel undernärda barn under 5 år: **46,5%**

Jordbrukets del i BNP: **9,4%**

Jordbrukets del av sysselsättningen: **31,3%**

Ranking HDI 2019: **126/189**

Ranking Global Food Insecurity index 2019: **68/113**

Källor: FAO, Statista, The Economist, UNDP, UNICEF, WFP

¹ WFP, 2020. Guatemala. <https://www.wfp.org/countries/guatemala>

² FAO, 2020. Gender. The female face of farming. <http://www.fao.org/gender/resources/infographics/the-female-face-of-farming/en/>

³ Världsbanken, 2020. Promoting food security and empowering women

farmers in Guatemala, one school day at a time. <https://blogs.worldbank.org/latinamerica/promoting-food-security-and-empowering-women-farmers-guatemala-one-school-day-time>

⁴ Andel av befolkningen som inte har råd med näringsrik kost, se även sid 13.

Jamia Salimo. Foto: Edson Artur

“Trots pandemin klarar vi oss”

Coronapandemin har försvårat arbetet med jordbruket för Jamia Salimo med familj i norra Moçambique. Tack vare nya jordbruksmetoder och en sparkassa tillsammans med andra bybor klarar sig familjen ändå i krisen.

Sedan coronapandemin bröt ut har 56-åriga Jamia Salimo och hennes familj varit noga med att bära munskydd och hålla två fårors avstånd från andra när de är ute och arbetar på familjens åkrar. Deras gård ligger i byn Lussanhando i Niassa-provinsen i norra Moçambique, och de räknas till de över 70 procent av moçambikierna som i huvudsak

förlitar sig på jordbruk och självhushåll.

– Vi lever på pengarna jag tjänar på jordbruket, och har tillgång till näringsrik mat från våra egna odlingar, säger Jamia.

Hon luckrar upp den roströda jorden med en enkel hacka av trä och metall. På åkrarna odlar hon majs, bönor, potatis och sötpotatis, och i trädgården kring familjens hus av lera och halm odlar hon grönsaker som kål, sallad, morötter och tomater. Jamia, maken och de sju barnen äter gröt av majsmjöl till frukost. Till lunch tillagar de en styvare variant av majsmjölsgröt, och till middag ris. Till kolhydra-

terna äter dom grönsaker från trädgården.

– Våra största inköp är tvål, salt och matolja. Vi har alltid dessa tre hemma, för matolja tillför vitaminer och alla vet att mat utan salt smakar ingenting. Tvålen behöver vi för att hålla oss rena och se ordentliga ut, säger Jamia.

Moçambikier som lever på landsbygden lägger i genomsnitt drygt hälften av sin inkomst på mat. De allra fattigaste, dit Jamia Salimo räknas, lägger nästan två tredjedelar av sina inkomster på mat. Trots detta räcker inte pengarna till en näringsrik och hälsosam kost. Nio av tio moçambikier har inte råd att äta tillräckligt bra mat. Det blir inte heller mycket pengar över till annat, som exempelvis investeringar i jordbruket, hemmet eller annan verksamhet. Tillgång till konventionella banktjänster saknas i stort sett helt, så om matförråden eller pengarna tar slut får man vända sig till familj och vänner i hopp om hjälp.

– De senaste månaderna har priserna i affärerna gått upp och jag har spenderat ungefär 1 000 meticais (motsvarande 120 kronor) på inköp per månad, berättar Jamia.

Sedan coronapandemin bröt ut är familjen noga med att tvätta händerna ofta. Ingen i familjen har blivit sjuk i covid-19, men det är psykiskt påfrestande att tänka på vad som skulle hända om någon blev smittad.

– Nu under pandemin har vi gått ut på åkrarna som vanligt på morgnarna för att arbeta. Sedan kommer vi hem för lunch och därefter har vi bara suttit här hemma eftersom man inte ska vara ute bland folk, berättar Jamia.

– Varje dag när jag är ute på åkern oroar jag mig för min familjs hälsa, men jag slutar aldrig att arbeta, tillägger hon.

På längre sikt utgör klimatförändringarna ett hot mot Jamia och andra småskaliga bönder i området. I mars och april 2019 drabbades Moçambique av två tropiska cykloner, Idai och Kenneth, med bara sex veckors mellanrum. Stormarna medförde förödande översvämningar längs den mellersta och norra kuststräckan i landet och påverkade även Niassa-provinsen där Jamia bor.

– Klimatförändringarna har påverkat jordbruket, men vi har aldrig slutat att bruka jorden. Vi anpassar oss till förändringarna, säger Jamia.

Hon är medlem i en organisation för lokala bönder, União de Camponeses e Associações de Lichinga, UCA.

Den har till syfte att stötta bönderna för att öka deras produktivitet och matproduktion och därmed förbättra böndernas levnadsförhållanden och motverka fattigdom. Det gör UCA bland annat genom att sprida kunskap om hur exempelvis bevattningsteknik, fiskodling och biodling bidrar till ett hållbart jordbruk, samt genom att ordna marknader där bönderna kan sälja sina produkter. Genom försäljning av sina jordbruksprodukter tjänar Jamia motsvarande mellan 6 000 och 12 000 kronor per år.

– Vi tar en del av skörden till försäljning för att tjäna en inkomst, och sparar en del för att äta fram till nästa skörd, berättar Jamia.

Genom UCA deltar Jamia också i en spar- och lånegrupp tillsammans med några andra bönder i byn. Var och en avsätter varje månad en liten summa pengar till spar- och lånegruppen, och sedan turas de om att ta ut större, sparade belopp när det behövs. Vid en kris kan medlemmarna låna från den gemensamma kassan och i takt med att besparingarna växer stärks medlemmarnas ekonomier. Jamia använder sina sparade pengar till större utgifter och investeringar i den egna verksamheten. På sikt planerar Jamia att bygga ett bättre hus till familjen, och eventuellt också köpa en motorcykel för att lättare kunna transportera sina varor till försäljning.

– Länge drömde jag om att dra in el i huset och det har jag nu, berättar Jamia.

– Jag tror att vi kommer att tjäna ännu mer på vårt jordbruk i framtiden, för vi har en stabilare grund att stå på nu, säger hon.

MOÇAMBIQUE

Befolkning: **29,5 miljoner**

Andel kroniskt hungriga: **93%**

Andel undernärda barn under 5 år: **42,3%**

Jordbrukets del i BNP: **24%**

Jordbrukets del av sysselsättningen: **70%**

Ranking HDI 2019: **180/189**

Ranking Global Food Insecurity index 2019: **105/113**

Källor: FAO, ILO, Statista, The Economist, UNDP, UNICEF, WFP

Aulelia Leonidas planterar träd bland sina odlingar för att binda vattnet i marken och motverka torka. Foto: Wilfred Mikomangwa

“Vi använder bättre odlingsmetoder nu”

Sedan tanzaniska bonden Aulelia Leonidas planterade träd bland sina odlingar och anlade diken mellan bananplantorna på sin mark är hennes jordbruk inte längre lika känsligt för torka. Det är viktigt i dessa tider då regnen kommer allt mer oregelbundet.

– Det brukar regna i mars, augusti och september. Ibland kommer regnen för sent för att det vi har planterat ska kunna växa. Ibland regnar det alldeles för kraftigt och plantorna förstörs, berättar Aulelia Leonidas.

Hon bor och verkar i byn Kihinda, i det nordvästra hörnet av Tanzania mot gränsen till Rwanda och Uganda.

Familjens hus av lera och korrugerad plåt ligger inbäddat bland bananplantorna. “Välkommen, känn dig som hemma”, står det skrivet med vit krita på lerväggen ovanför dörren till huset. Här bor 49-åriga Aulelia tillsammans med sin make och sju barn.

– Vi äter två gånger om dagen, på eftermiddagen och kvällen, berättar hon och tillägger att barnen får äta först.

– Om jag ska vara ärlig så är det vi äter inte särskilt näringsrik mat och det är vi inte glada för. Maten räcker inte heller till. Med det vi har från vårt eget hushåll och den inkomst vi får in äter vi mest matbananer och bönor, eller kassava och bönor. Ibland äter vi majsmjölsgröt och

böner. Vi äter nästan aldrig kött eller fisk. Den sortens mat har vi sällan råd med för vi är bara vanliga bönder, berättar Aulelia.

– Vi skulle gärna dricka te till frukost, men vi har inte råd med mjölk och socker. På morgonen går vi direkt ut på fälten och arbetar, säger hon.

Åtta av tio tanzanier har inte råd att äta sig mätta på näringsrik kost. De flesta av dem är småskaliga bönder. Enligt FAO står jordbruket för 26,7 procent av Tanzanias BNP och sysselsätter en majoritet av befolkningen. Sektorn utgörs i stort sett helt av småskaliga jordbruk med låg produktivitet. Dessa jordbruk är beroende av regn och har sällan tillgång till högkvalitativt utsäde eller gödsel.

Aulelia Leonidas och hennes familj odlar matbananer, kaffe, böner, majs, hirs, samt frukt och grönsaker som papaya, avokado och citrusfrukter. Kaffebönorna torkar de och säljer till statliga uppköpare. Före coronapandemin brukade de sälja kaffet på andra sidan gränsen i Uganda. Då fick de bättre betalt. Nu får de ungefär 340 kronor för en säck med 100 kilo torkade kaffeböner.

– Vi brukar lägga undan en del extra till familjen, ifall det blir torra nästa säsong. Om man inte lägger undan av sin skörd till att äta framöver kan maten ta slut. Det är viktigt att lägga undan och spara mat för att minska risken att drabbas av svält, säger Aulelia.

Utöver klimatförändringarna som har påverkat regnen är kvaliteten på myllan en utmaning. Aulelia har brukat marken sedan hon slutade grundskolan och hon upplever att myllan har blivit sämre och sämre över åren.

– Jag tror inte att vår mark är lika bördig längre. Den var bördigare förr. När man odlar den igen och igen så förbrukas jorden. Nu kan vi förvänta oss en mindre skörd böner per hektar land än för några år sedan, berättar Aulelia.

I år har bönderna i området ändå fått rekordskördar. För Aulelias del har skörden blivit bättre sedan hon anlade diken bland sina plantor för att samla regnet när det faller. Ett annat skäl är att hon har planterat träd som hjälper till att binda vattnet i marken. Komposterade löv från träden blir också till gödsel som berikar myllan på nytt.

– Vi använder bättre odlingsmetoder numera, berättar hon.

Agroforestry, eller skogs- eller trädjordbruk som metoden brukar kallas på svenska, är ett jordbrukssystem där träd och buskar odlas runt eller bland grödor eller på betesmarker. Träden ger näringsrika frukter och nötter

samt djurfoder, samtidigt som de ger skugga och bidrar till att bibehålla fukten i jorden och minska erosion. Med rätt arter och metoder kan träden ge tillbaka mer vatten än de använder, samt göra jorden mer näringsrik.

Aulelia är sedan ett par år medlem i bondeorganisationen Foundation for Local Capacity in Agricultural Development, FLCAD. Det är en medlemsbaserad organisation som har till syfte att stötta småskaliga bönder i området, bland annat genom att stärka böndernas kunskap i företagande samt utveckla tillämpningen av agroforestry och jämställdhetsfrågor.

– Bönderna häromkring säljer ofta sina produkter till alltför låga priser till mellanhänder. Det är enkelt och ger snabba pengar, men mellanhänderna lurar ofta bönderna med vikter och mått. De sätter dessutom priserna själva vilket gör priserna helt oförutsägbara och skapar en stor osäkerhet för bönderna, berättar Grace Bugama, koordinatör på FCLAD.

– FCLAD stöttar bönderna genom att skaffa dem tillgång till kvalitetsutsäde, för bättre produkter och högre försäljningspriser. Vi hjälper till med att förpacka produkterna för försäljning till grossist, så att bönderna kan sälja direkt till uppköparna vid marknader där man använder sig av verifierade mått och vikter, tillägger hon.

Där agroforestry används ökar den biologiska mångfalden, skördarna blir större, grödorna mer näringsrika, och bönderna mer ekonomiskt oberoende. Tillgången på mat blir jämnare fördelad över året och lokala matmarknader stöds och upprätthålls.

– Rätten till mat är att kunna äta en balanserad kost av näringsrik mat som ger kraft och skyddar kroppen, säger Aulelia Leonidas.

TANZANIA

Befolkning: **56,3 miljoner**

Andel kroniskt hungriga: **85%**

Andel undernärda barn under 5 år: **34%**

Jordbrukets del i BNP: **26,7%**

Jordbrukets del av sysselsättningen: **65%**

Ranking HDI 2019: **159/189**

Ranking Global Food Insecurity index 2019: **96/113**

Källor: FAO, Statista, The Economist, UNDP, UNICEF, WFP

Placida Odencios jordbruk försörjer i dag 10 barn och många barnbarn. Foto: Nana Buxani

“Vi åt endast gröt varje dag”

På femtio år har Placida Odencio och hennes make Isidro förvandlat en bit vildmark i utkanten av Filippinernas huvudstad Manila till ett jordbruk som försörjer dem själva, deras barn och barnbarn. De har fått arbeta hårt och ibland har de inte haft tillräckligt att äta.

På gården till det blåmålade huset med tak av korrugerad plåt där Placida Odencio och hennes familj bor växer blommande prydnadsbuskar, kokosnötspalmer, mango-

träd och guavaträd. Där finns också ett höns hus och en svinstia. Tittar man bortom fruktträden ser man de 10 hektar risodlingar som familjen försörjer sig på.

När Placida, som till vardags kallas för smeknamnet Nanay Placing, först kom till platsen i San Ysiro i utkanten av Manila i början av 1970-talet såg det annorlunda ut. Hon och maken hade blivit lovade mark, en vattenbuffel och tillräckligt med ris att klara sig fram till första skörden om de slog sig ner i området. Istället fann de en bit vildmark

som de var tvungna att röja för jordbruk.

– Det tog oss två år att komma på fötter. Vi åt bara gröt varje dag, minns Nanay Placing.

I dag är hon 77 år gammal. Maken Isidro är 80 år och orkar inte längre arbeta på fälten. Det gör däremot Nanay Placing, tillsammans med sina tio barn och barnbarnen. De odlar i huvudsak ris, som också är det som familjen mestadels äter. Det går åt 35 kilo ris i veckan.

– Vi behåller tillräckligt med ris för att klara oss fram till nästa skörd, sedan säljer vi resten, berättar Nanay Placing.

– Vår mat är inte särskilt näringsrik. Det är ingen som kommer hit upp till bergen för att sälja kött, till exempel. Ibland köper vi hjort eller vildsvin som någon fångat. När jag inte har kött av något slag att tillaga så får familjen grönsaker. Vi äter grönsaker varje dag, som jag har planterat här runt huset, berättar Nanay Placing, och tillägger att de också äter fisk som de fångat i bäcken och ägg från hönsen på gården.

Av Filippinernas drygt 100 miljoner invånare har 66 miljoner inte råd att äta tillräckligt med näringsrik kost. Mer än var tionde invånare i Filippinerna är undernärdd, enligt FN:s uppskattningar. Totalt räknades 479 miljoner människor i Asien som undernärda 2018. Det är 58 procent av det totala antalet undernärda i världen.¹ Mot bakgrund av coronapandemin har antalet hushåll i Filippinerna som lider av hunger nått rekordhöga 7,6 miljoner.² Hunger är vanligast i familjer med låg utbildning.

Nanay Placing har aldrig gått i skolan, men hon prioriterar barnens och barnbarnens utbildning. Barnen har gått i skolan, men arbetar nu i familjens jordbruk. Familjens största utgifter är för mat och skolavgifter. När inkomsterna tryter skär familjen ner på de egna förråden med ris och säljer mer för att ha råd med skolavgifter, skolmaterial och skoluniformer.

– Jag vill att mina barn och barnbarn ska ta hand om vår mark här, så att de kan klara sig utan att behöva förlita sig på oss äldre. Jag vill också att dom ska gå i skolan och skaffa sig jobb, säger Nanay Placing.

För bevattning förlitar sig familjen helt och hållet på regn. De har inte råd med någon form av konstbevattning. Ett par gånger har vädret förstört skörden. En gång blåste en tropisk storm sönder risplantorna och en annan drabbades de av översvämningar som förstörde fälten. Riset de

lyckades rädda blev missfärgat och smakade bittert. Det gick inte att sälja.

– Vi åt det och delade det med andra i vår släkt som inte heller hade tillräckligt att äta, berättar Nanay Placing.

När maken var yngre brukade han ta tillfälliga byggjobb i stan under torrperioderna då det inte går att bruka jorden. För inkomsten handlade de socker, kaffe, torkad fisk och lök. Ibland även plastsandaler till barnen. Över åren som har gått har familjen lyckats spara ihop till olika jordbruksmaskiner som underlättar arbetet, till exempel en plog och en skördetröska. De har i dag också två minibusar som de använder för att köra riset till marknaden. Det tog dem ett par år att spara ihop till den första.

– Varje gång vi kunde spara lite pengar köpte vi bildelar, som vi sedan gav till en bilmekaniker att montera ihop, berättar Nanay Placing.

I dag är hon orolig för statens planer att förflytta bönder från ett närliggande område till San Ysiro med omnejd för att göra plats för ett stort dammbygge. Därför är Nanay Placing medlem i en bondeorganisation för 300 familjer i området, Samahan ng mga Magasaka sa Bundok Antipolo, SAMBA. Syftet med organisationen är att säkra böndernas rätt till mark och att stärka deras möjligheter att försörja sig.

– Ettusen femhundra hektar av marken här omkring kommer att gå till de som förflyttas. Bara en liten del kommer att vara till för oss. Men vad händer med all den svett vi investerat i den här marken? Jag är medlem i ett kooperativ för bönder. Tillsammans har vi bönder tagit kontakt med jordbruksdepartementet för stöd i frågan, berättar Nanay Placing.

FILIPPINERNA

Befolkning: **106,7 miljoner**

Andel kroniskt hungriga: **63%**

Andel undernärda barn under 5 år: **30%**

Jordbrukets del i BNP: **8,8%**

Jordbrukets del av sysselsättningen: **22,5%**

Ranking HDI 2019: **106/189**

Ranking Global Food Insecurity index 2019: **64/113**

Källor: FAO, ILO, Statista, The Economist, UNDP, UNICEF, WFP

¹ <http://www.fao.org/3/ca7062en/CA7062EN.pdf>

² <https://www.sws.org.ph/swsmain/artcltdisppage/?artcsysco->

de=ART-20200927135430&fbclid=IwAR1ue6qNtV89apgxfaTw15F4P-MM3snOEJ5BrGhtpfBiSjSyqgbwLznlaw4

REFERENSER

- Agarwal, B., och Panda, P. (2007) Toward freedom from domestic violence: the neglected obvious. *Journal of Human Development*, 8(3): 359-388. <https://doi.org/10.1080/14649880701462171>
- Agroforestry Network (2018) *Agroforestry i svenskt bistånd*. <https://viskogen.se/app/uploads/2018/12/vi-skogen-rapport-agroforestry-i-svenskt-bistand.pdf>.
- Allieu, A.M. och Ocampo, A. (2019) On the path to universal coverage for rural populations: removing barriers of access to social protection. Rome. <http://www.fao.org/policy-support/tools-and-publications/resources-details/en/c/1257349/>
- Committee on Economic, Social and Cultural Rights (1999) *CESCR General Comment No. 12: The Right to Adequate Food (Art. 11)*. <https://www.refworld.org/publisher,CESCR,GENERAL,,4538838c11,0.html>
- Donor Tracker (odaterad) *EU At a Glance: ODA Funding Trends*. https://donortracker.org/country/eu?gclid=CjwKCAjw_NX-7BRA1EiwA2dpg0kf4mHzi5eNdi_QJ1jhIOF0oEcMMbtAHau-E7oS81yOs97Lds3TxS1RoCrloQAvD_BwE, besökt 2 oktober 2020.
- Engström, L. (2018) Så kan svenskt jordbruksbistånd undvika att misslyckas. Altinget, publicerad 26 oktober 2018. <https://www.altinget.se/artikel/saa-kan-svenskt-jordbruksbistaand-undvikaatt-misslyckas>.
- FAO (2001). *Incorporating food security concerns in a revised Agreement on Agriculture*. Prepared by the FAO Commodities and Trade Division. <http://www.fao.org/3/Y3733E/y3733e03.htm>
- FAO (2017). *Issue Brief: How can food security interventions contribute to reducing gender-based violence?* <http://www.fao.org/3/a-i7768e.pdf>.
- FAO (2019a) *World Food and Agriculture Statistical Pocketbook 2019*. Rom: FAO. <http://www.fao.org/3/ca6463en/CA6463EN.pdf>.
- FAO (2019b) *Development flows to agriculture*. <http://www.fao.org/economic/ess/investment/flows/en/>, besökt 21 september 2020.
- FAO (2020a) *The State of Agricultural Commodity Markets 2020. Agricultural markets and sustainable development: Global value chains, smallholder farmers and digital innovations*. Rom: FAO. <http://www.fao.org/3/cb0665en/CB0665EN.pdf>
- FAO (2020b) *Tracking progress on food and agriculture - related SDG indicators 2020. A report on the indicators under FAO custodianship*. Rom: FAO. <http://www.fao.org/sdg-progress-report/en/>.
- FAO och IFPRI (2015) *Gender and Land Statistics. Recent developments in FAO's Gender and Land Rights Database*. Rom: FAO. <http://www.fao.org/3/a-i4862e.pdf>.
- FAO, IFAD, UNICEF, WFP och WHO (2020) *The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets*. Rom: FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>.
- Folkhälsomyndigheten (2020). *Ekonomisk standard*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/tolkad-rapportering/folkhalsans-utveckling/resultat/livsvillkor/ekonomisk-standard/> Besökt 17 november 2020.
- FSIN (2020a) 2020 Global Report on Food Crises. Joint Analysis for Better Decisions. https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000114546/download/?_ga=2.217319574.1643191378.16016.
- Gerremo, I. (2017) *Vart tog lantbruket vägen i fattigdomsbekämpningen?* I Kyrkans tidning publicerad 7 april 2017. <https://www.kyrkanstidning.se/debatt/vart-tog-lantbruket-vagen-i-fattigdomsbekampningen>
- Hårsmar, M. (2010) *Why is agriculture so important to reducing poverty?* Policy Notes, 2010/7. Uppsala: Nordic Africa Institute. https://www.researchgate.net/publication/266794486_Why_is_agriculture_so_important_to_reducing_poverty
- INE (2015) *Relatório final do inquérito ao orçamento familiar*. <http://www.ine.gov.mz/operacoes-estatisticas/inqueritos/inquerito-sobre-orcamento-familiar/relatorio-final-do-inquerito-ao-orcamento-familiar-iof-2014-15>.
- Kavanagh, M. (2019) *Household food spending divides the world. The dividend of expanding world production is not being evenly shared*. I Financial Times, publicerad 8 januari 2019. <https://www.ft.com/content/cdd62792-0e85-11e9-acdc-4d9976f1533b>
- Konsumentverket (2020). *Matkostnader*. <https://www.konsumentverket.se/om-konsumentverket/vart-arbete/privatekonomi/kostnadsberakningar/matkostnader/> Besökt 17 november 2020.
- Laborde, D.; Martin, W. och Vos, R. (2020) *Poverty and food insecurity could grow dramatically as COVID-19 spreads*. IFPRI. <https://www.ifpri.org/blog/poverty-and-food-insecurity-could-grow-dramatically-covid-19-spreads>, publicerad 16 april 2020.
- Lagi, M., Bertrand, K. Z., och Bar-Yam, Y. (2011) *The food crises and political instability in North Africa and the Middle East*. New England Complex Systems Institute. https://necsi.edu/s/food_crises.pdf
- OECD (odaterad) *The global picture of official development assistance (ODA)*. <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-data/>
- OHCHR (odaterad) *Status of Ratification Interactive Dashboard*. <https://indicators.ohchr.org/>, besökt 2 oktober 2020. Publicerad 14 juli 2020.
- OHCHR (2020). *Urgent action needed to end pandemic of gender-based violence, say women's rights experts*. <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26085&LangID=E>
- OpenAid (odaterad) *Öppna data om det svenska biståndet*. <http://www.openaid.se>, besökt vid ett flertal tillfällen, se detaljer i fotnoter.

Our world of data (undated) *Share of consumer expenditure on food*. <https://ourworldindata.org/grapher/share-of-consumer-expenditure-spent-on-food-vs-gdp-per-capita?tab=table>. Besökt 17 november 2020.

Regeringen (2020) *Prop. 2020/21:1 Utgiftsområde 7 – Internationellt bistånd*. <https://www.regeringen.se/4a6b4f/contentassets/bc0f4b1a4ce844f2aa59949d09c93f29/utgiftsomrade-7-internationellt-bistand.pdf>.

Riccardi, V., Ramankutty, N., Mehrabi, Z., Jarvis, L. och Chokolingo, B. (2018) How much of the world's food do smallholders produce? *Global Food Security*, 17: 64-72. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2018.05.002>

Ruel, R. och Headey, D. (2020) *COVID-19: The virus will mostly spare young children; the economic crisis will not*. <https://www.ifpri.org/blog/covid-19-virus-will-mostly-spare-young-children-economic-crisis-will-not>, publicerad 14 september 2020.

SCB (2012) *Disponibel inkomst – genomsnittliga utgifter i kronor per hushåll*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/hushallen-utgifter/hushallens-utgifter-hut/pong/tabell-och-diagram/2012/disponibel-inkomst--genomsnittliga-utgifter-i-kronor-per-hushall-2012/>.

Sida (2020) *Food Security and Agriculture. Secure Food for a Growing World and end Hunger*. Portfolio Overview 2019. Stockholm: Sida. <https://www.sida.se/contentassets/0c87f63535074aafa53008aac5611af8/21661.pdf>

Sida's Helpdesk for Environment and Climate Change (2020) *Helpdesk Statement on Sida's support to agriculture – Final report*. Gothenburg University, Chalmers och SLU.

The Economist Group (odaterad) *Global Food Security Index*. <https://foodsecurityindex.eiu.com/>.

UN (2019) *Eradicating rural poverty to implement the 2030 Agenda for Sustainable Development Report of the Secretary-General*. Distr.: General 30 July 2019. <https://undocs.org/en/A/74/257>.

UN (odaterad) *Decade of Action to deliver the Global Goals*. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/decade-of-action/>, besökt 15 oktober 2020.

UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR) (1999) *General Comment No. 12: The Right to Adequate Food (Art. 11 of the Covenant)*, 12 maj 1999. <https://www.refworld.org/docid/4538838c11.html>, besökt 15 oktober 2020.

UN Women (2018) *Turning Promises into Action: Gender Equality in the 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2018/2/gender-equality-in-the-2030-agenda-for-sustainable-development-2018>

UN Women (2020a) *Progress on the Sustainable Development Goals. The gender snapshot 2020*. <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/progress-on-the-sustainable-development-goals-the-gender-snapshot-2020-en.pdf>

UN Women (2020b) *Violence against women and girls: the shadow pandemic*. Statement by Phumzile Mlambo-Ngcuka, Executive Director of UN Women. Publicerat 6 april 2020. <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/4/statement-ed-phumzile-violence-against-women-during-pandemic>

UNDP (2019) *Human Development Report*. New York: United Nations Development Programme. <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>.

UNDP (2020a) *Covid-19 and Human Development: Assessing the Crisis, Envisioning the Recovery*. New York: UNDP. <http://hdr.undp.org/en/hdp-covid>.

UNDP (2020b) *COVID-19: Human development on course to decline this year for the first time since 1990*. <http://hdr.undp.org/en/content/covid-19-human-development-course-decline-year-first-time-1990>, publicerad 20 maj 2020.

UNDP (2020c) *COVID-19 Will Widen Poverty Gap Between Women and Men, New UN Women and UNDP Data Shows*. <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/8/press-release-covid-19-will-widen-poverty-gap-between-women-and-men>

Washington State University (odaterad) *Annual income spent on food*. http://wsm.wsu.edu/researcher/WSMaug11_billions.pdf.

WFP, 2020. <https://www.wfp.org/news/wfp-chief-warns-hunger-pandemic-covid-19-spreads-statement-un-security-council>
WFP (odaterad a) *Women are hungrier*. <https://www.wfpusa.org/women-are-hungrier-infographic/>, besökt 15 oktober 2020.

WFP (odaterad b) *Guatemala*. <https://www.wfp.org/countries/guatemala>, besökt 20 oktober 2020.

World Bank (2007) *World Development Report 2008 : Agriculture for Development*. Washington, DC: World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/5990>

World Bank (2016) *Women, Business and the Law 2016*. Washington DC: World Bank. <http://pubdocs.worldbank.org/en/810421519921949813/Women-Business-and-the-Law-2016.pdf>.

World Bank (2020) *Agriculture and Food*. <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/overview>, besökt 12 oktober 2020

Wählin, M. (2013) *Utan mark, utan makt. Kvinnorna utan rätt att fatta beslut när Swedfund investerar i Addax Bioenergy i Sierra Leone*. Svenska Kyrkan och Swedwatch. Swedwatch rapport #53. https://swedwatch.org/wp-content/uploads/2016/12/swedwatch_-_utan_mark_utan_makt.pdf

Åkesson, G., Calengo, A., and Tanner, C. (2009) *It's not a question of doing or not doing it – it is a question of how to do it, Study on Community Land Rights in Niassa Province, Mozambique*, SOL nr 6/2009. Uppsala: SLU. https://issuu.com/durd/docs/2009_6.

FÖRKORTNINGAR

AOI	Agriculture Orientation Index		
BNP	Bruttonationalprodukt		
EIU	Economist Intelligence Unit		
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations		
FSIN	Food Security Information Network		
IFAD	International Fund for Agriculture Development		
IFPRI	International Food Policy Research Institute		
ODA	Official Development Assistance		
OECD-DAC	Organisation for Economic Co-operation and		
			Development - Development Assistance Committee
		PPP	Purchasing Power Parity
		SCB	Statistiska Centralbyrån
		SDG	Sustainable Development Goal
		UNDP	United Nation Development Programme
		UNICEF	United Nations Children's Fund
		WFP	World Food Programme, FN:s livsmedelsprogram
		WHO	World Health Organisation
		WTO	World Trade Organisation

BEGREPPSORDLISTA

Vi-skogen och We Effect ställer sig bakom FAO:s definitioner⁶⁰ av de begrepp som används i rapporten. Vi har redogjort för dem nedan i förkortad form.

Livsmedelstrygghet (eng. food security): En situation där människor alltid har fysisk, social och ekonomisk tillgång till tillräcklig, säker och näringsrik mat som möter deras kostbehov och matpreferenser för ett aktivt och hälsosamt liv. Baserat på detta identifieras fyra dimensioner av livsmedelstrygghet: Tillgänglighet, ekonomisk och fysisk tillgång, livsmedelsanvändning samt stabilitet över tid.

Hälsosam diet (eng. healthy diet): Ett över tid balanserat, diversifierat och lämpligt urval av mat. En hälsosam diet skyddar mot

undernäring i alla dess former. Detta innebär också att människors särskilda behov tillgodoses, såsom barns och gravida kvinnors.

Hunger: Hunger är en obehaglig eller smärtsam fysisk känsla orsakad av otillräcklig konsumtion av energi. FAO använder ofta hunger som synonymt med kronisk undernäring.

Hälsosam mat (eng. healthy food): Mat som har hög andel näringsämnen såsom vitaminer och mineraler, samt proteiner, oraffinerade fiberrika kolhydrater och, eller, omättade fetter. Hälsosam mat innehåller sparsamt med natrium, fria sockerarter, mättade fetter och transfetter.

---

⁶⁰ FAO, IFAD, UNICEF, WFP och WHO 2020b

We Effect stödjer utveckling som drivs av människor som själva lever i fattigdom. Därför arbetar vi med lokala organisationer och inte med egna biståndsprojekt. Vårt mål är en hållbar och rättvis värld fri från fattigdom.

Den här rapporten fokuserar på hungern i världen, som ökar snarare än minskar. Coronapandemin har akut förvärrat läget, och vi är i dag långt ifrån det globala målet att avskaffa hungern till 2030. Rapporten visar på hur ett långsiktigt bistånd till jordbruk, med fokus på kvinnor, är avgörande för att tillgodose allas rätt till mat genom en tryggad livsmedelsförsörjning i de mest utsatta länderna i världen.